

Źródła archiwalne

1. Archiwum Państwowe m.st. Warszawy

Kancelaria Gubernatora Warszawskiego, dział III

Zbiór Korotyńskich

Zbiór Walerego Przyborowskiego

2. Archiwum Akt Nowych

Akta Józefa i Aleksandry Piłsudskich

Akta Stanisława Dzierzbickiego

Centralny Komitet Narodowy

Gabinet Cywilny Rady Regencyjnej

Ministerstwo Spraw Zagranicznych

Tymczasowa Rada Stanu

3. Archiwum Główne Akt Dawnych

Generał Gubernatorstwo Warszawskie

4. Archiwum Państwowe w Łodzi

Rząd Gubernialny Piotrkowski, Wydział Lekarski

Stowarzyszenia naukowe i kulturalne Łodzi – zbiór szczątków zespołów

Zbiór druków i pism ulotnych

5. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego

– WL II 66 – protokoły posiedzeń Rad Wydziału Lekarskiego 1909

– WL II 297 – katalog studentów r.a. 1898/1899

– WL II 555 Nostryfikacje dyplomów lekarskich i doktorskich

Prasa

„Biuletyn Centralnego Komitetu Narodowego” (1916–1917)

„Dziennik Komitetu Obywatelskiego Miasta Warszawy” (1915–1916)

„Gazeta Lekarska” (1899–1918)

„Gazeta Poranna 2 Grosze” (1913–1917)

„Kurier Warszawski” (1913–1917)

„Medycyna” (1899–1907)

„Medycyna i Kronika Lekarska” (1908–1918)

„Miesięcznik Młodzieży Polskiej” (1916–1918)

„Ojczyzna i Postęp” (1916–1918)
„Pediatria Polska” (1928, 2008)
„Pro Arte et Studio” (1916–1918)
„Przegląd Lekarski” (1899–1914)
„Przegląd Pedyatryczny” (1908/1909–1917)
„Wieś i Dwór. Ilustracja Polska” (1915–1918)

Źródła publikowane

Handelsman Marcei, Materiały z papierów Rektora Brudzińskiego, „Przegląd Historyczny” 1928, t. 27, s. 184–206.

Piłsudski Józef, Korespondencja 1914–17, Londyn 1986.

Piłsudski Józef, Pisma zbiorowe, t. 4, Warszawa 1937.

Protokół z obrad Rady Narodowej z 2, 3, 4 maja 1917 r. odbytych w Warszawie, podał J. Skrzypek, „Niepodległość” 1939, z. 1, s. 208–220.

„Wolność czy zbrodnia?”. Rewolucja 1905–1907 roku w Łodzi na łamach gazety „Rozwój”, wyb. i oprac. M. Sikorska-Kowalska, Łódź 2012.

Dzienniki, pamiętniki

Dzierzbicki Stanisław, Pamiętnik z lat wojny 1915–1918, Warszawa 1983.

Hutten-Czapski Bohdan, Sześćdziesiąt lat życia politycznego i towarzyskiego, t. 1–2, Warszawa 1936.

Jarra Eugeniusz, Wspomnienia o Uniwersytecie Warszawskim 1915–1939, Londyn 1972.

Katelbach Tadeusz, Spowiedź pokolenia, przejrzał, poprawił i posłowiem opatrzył S. Cenckiewicz, Gdańsk 2001.

Mackiewicz Stanisław, Kto mnie wołał, czego chciał..., wyb. W. Mackiewiczowa i in., Warszawa 1972.

Pamiętnik księżnej Marii Zdzisławowej Lubomirskiej 1914–1918, do druku przygotował J. Pajewski, Poznań 1997.

Sokołowski Alfred, Wspomnienie pożgonne o śp. Józefie Brudzińskim, „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego” 1917, z. 3–4, s. 210–214.

Opracowania

Akademia ku uczczeniu pamięci Rektora Józefa Brudzińskiego w X rocznicę Jego śmierci, „Pediatria Polska” 1928, nr 2, s. 93–119.

Akt 5 listopada 1916 roku i jego konsekwencje dla Polski i Europy, red. J. Kłaczek, K. Kania, Z. Girzyński, Toruń 2016.

Album zasłużonych lekarzy polskich, Warszawa 1925.

Anders Ludwik, Józef Brudziński (Wspomnienie pośmiertne), „Zdrowie” 1917, nr 12, s. 521–525.

- Barański Rajmund, Historia pediatrii polskiej w XIX i na początku XX wieku, w: *Pediatrics*, red. tenże, Warszawa 1971.
- Bartolozzi Giorgio, Guglielmi Maurizio, *Pediatrics*, Milano–Parigi–Barcelona 2001.
- Bednarski Zenobiusz Michał, Polacy na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Dorpacko-Jurjewskiego w latach 1889–1918 i Estońskiego Uniwersytetu Narodowego w latach 1919–1940, Olsztyn 2005.
- Behrman Richard E., Kliegman Robert M., Jenson Hal B., *Nelson Textbook of Pediatrics*, Philadelphia 2000.
- Bojczuk Hanna, Józef Polikarp Brudziński niekoronowany król pediatrii polskiej (1874–1917), „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego” 2007, s. 163–174.
- Brokman Henryk, W pięćdziesiątą rocznicę śmierci Józefa Brudzińskiego, „*Pediatrica Polska*” 1968, nr 4, s. 401–404.
- Bułat Wojciech, Strajk studencki w Warszawie w 1917 roku. Szkic z dziejów walki o polskość szkolnictwa wyższego w latach pierwszej wojny światowej, Warszawa 1960.
- Cenkiewicz Sławomir, Tadeusz Katelbach (1897–1977). Biografia polityczna, Warszawa 2005.
- Chrościcki Antoni, Brudziński Polikarp Józef, w: *Słownik biograficzny zasłużonych pediatrów*, z. 1, red. E. Wilkoszewski, Warszawa 1985, s. 25–27.
- Comby J., La pédiatrie en Pologne, „*Archive de Médecine des Enfants*” 1922, z. 5. Dunin-Wąsowicz Krzysztof, Warszawa 1914–1918, Warszawa 1989.
- Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1915, red. T. Kizwalter, Warszawa 2016. Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1915–1939, red. A. Garlicki, oprac. A. Chojnowski i in., Warszawa 1982.
- Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1915–1945, red. P.M. Majewski, Warszawa 2016.
- Fijałek Jan, Indulski Janusz, Opieka zdrowotna w Łodzi do roku 1945. Studium organizacyjno-historyczne, Łódź 1990.
- Filar Zbigniew, Jasiński Wacław (1881–1936), w: *Polski słownik biograficzny*, t. 11, Wrocław–Warszawa–Kraków 1964, s. 54–55.
- Gawkowski Robert, Józef Brudziński – pierwszy rektor odrodzonej uczelni, [Poczet rektorów UW], „*Uniwersytet Warszawski*” 2008, s. 38.
- Gawkowski Robert, *Poczet rektorów Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa 2016.
<https://doi.org/10.31338/uw.9788323522287>
- Gołębiowska Maria, Historia szpitala Anny Marii dla dzieci w Łodzi, „*Przegląd Pediatryczny*” 2008, nr 3, s. 186–190.
- Górnicki Bolesław, Grosstern Wiktor (1847–1904), w: *Polski słownik biograficzny*, t. 9, Warszawa–Wrocław–Kraków 1960–1961, s. 12.
- Groer Franciszek, Joseph v. Brudzinski: Nachruf, Berlin 1918. <https://doi.org/10.1007/BF02223335>
- Grysińska-Jarmuła Katarzyna, Hrabia Bogdan Hutten-Czapski (1851–1937). Żołnierz, polityk i dyplomata, Toruń 2011.

- Handelsman Marcei, Brudziński Polikarp Józef (1874–1917), w: Polski słownik biograficzny, t. 3, Kraków 1937, s. 11–12.
- Hanusowicz Bolesław, Józef Brudziński jako kolega uniwersytecki, „Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego i Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Stefana Batorego” 1928, nr 1, s. 38–39.
- Herman Eufemiusz, Historia neurologii polskiej, Wrocław 1975.
- Herman Eufemiusz, Łódzka szkoła neurologiczno-psychiatryczna na początku XX wieku, „Annales Academiae Medicae Lodzensis” 1975, t. 16, sup. 13. Herman Eufemiusz, Neurologzy polscy, Warszawa 1958.
- Holzer Jerzy, Molenda Jan, Polska w I wojnie światowej, Warszawa 1963.
- Jachowicz Ryszard, Zofia Szlenkierówna (1882–1939), członek honorowy Polskiego Towarzystwa Szpitalnictwa, „Szpitalnictwo Polskie” 1978, nr 6, s. 259–265.
- Janicki Arkadiusz, Laszczkowski Michał, Polskie korporacje bałtyckie przed 1918 rokiem, Warszawa 2011.
- Jaworski Marek, Historia gminy Teresin, cz. 4 (1918–1939), „Prosto z Gminy. Teresiński Miesięcznik Samorządowy” 2013, nr 5, s. 4.
- Jędrzejewicz Wacław, Cisek Janusz, Kalendarium życia Józefa Piłsudskiego 1867–1935, t. 1: 1867–1916, Warszawa 1998.
- Jonscher Karol, O nowych objawach podrażnienia i zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych u dzieci. Notatki pośmiertne św. p. Józefa Brudzińskiego, „Pedjatria Polska” 1922, nr 1, s. 1–7.
- Jonscher Karol, O objawach oponowych u dzieci, „Pedjatria Polska” 1922, nr 1, s. 8–14.
- Kapłańska Jadwiga, Zasługi Józefa Brudzińskiego na polu pediatrii, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 1948, t. 19, s. 61–106.
- Katelbach Tadeusz, Strajk akademicki w Warszawie 1917, Warszawa 1938.
- Katelbach Tadeusz, Z walk akademików warszawskich z okupantami niemieckimi (1917–1918), „Niepodległość” 1938, t. 18, s. 76–107.
- Kocon Tadeusz, Lekarze Rektorzy Uniwersytetu Warszawskiego (1). Dr med. Józef Brudziński – Rektor UW, „Medycyna Dydaktyka Wychowanie” 2003, nr 3–4, s. 50–51.
- Konarski Kazimierz, Dzieje szkolnictwa w b. Królestwie Kongresowem (1915–1918), Warszawa 1923.
- Korybut-Daszkiwicz Bolesław, Józef Brudziński, „Medycyna i Kronika Lekarska” 1918, nr 2, s. 9–13.
- Kozłowski Czesław, Działalność polityczna Koła Międzypartyjnego w latach 1915–1918, Warszawa 1967.
- Księga pamiątkowa uroczystego obchodu dn. 3-go maja 1916 roku w Warszawie, oprac. E. Maliszewski, Warszawa 1916.
- Księga Pamiątkowa. Zbiór prac z dziedziny patologii dziecięcej współpracowników Dra med. Józefa Brudzińskiego, Warszawa 1916.
- Laszczkowski Michał, Welecja. Dzieje korporacji, Warszawa 2012.

Lejmbach Zofia, Życie Władysława Szenajcha, w: Władysław Szenajch – życie i praca, red. taż, Warszawa 1976, s. 7–14.

Lisowski Witold, Prof. dr med. Józef Polikarp Brudziński (1874–1917) – wielki pediatra i pierwszy rektor wskrzeszonego Uniwersytetu Warszawskiego, „Lekarz Wojskowy” 1988, z. 1–2, s. 113–117.

Łódź. Dzieje miasta, t. 1: Do 1918 r., red. monografii R. Rosin, red. tomu B. Baranowski, J. Fijałek, Warszawa–Łódź 1988.

Manteuffel Gustaw, Dorpat i Uniwersytet Dorpacki, Lwów 1898.

Metchnikoff Élie, The Prolongation of Life. Optimistic Studies, New York–London 1908.

Michałowicz Mieczysław, Zadania kliniki pediatrycznej w dobie obecnej. Wykład wstępny wygłoszony w dniu 31 V 1921 r. na otwarcie Kliniki Chorób dziecięcych Uniwersytetu Warszawskiego. Poświęcony św. pamięci Rektora d-ra Józefa Brudzińskiego, „Przegląd Pediatryczny” 1921, t. 1, s. 199–220.

Milanowski Andrzej, Józef Polikarp Brudziński (1874–1917) – założyciel i patron Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego, „Pediatria Polska” 2008, nr 6, s. 583–584.

[https://doi.org/10.1016/S0031-3939\(08\)70179-3](https://doi.org/10.1016/S0031-3939(08)70179-3)

Mogilnicki Tadeusz, 25-lecie Szpitala Anny-Marji dla dzieci w Łodzi, Łódź 1930.

Molenda Jan, Piłsudczycy a Narodowi Demokraci 1908–1918, Warszawa 1980.

Nowakowska-Zamachowska Monika, Brudziński Józef (1874–1917), „Neurologia i neurochirurgia polska” 2010, t. 44, nr 3, s. 314–316. [https://doi.org/10.1016/S0028-3843\(14\)60048-7](https://doi.org/10.1016/S0028-3843(14)60048-7)

Nowakowska-Zamachowska Monika, Józef Brudziński: pionier nowoczesnej pediatrii, „Medical Tribune” 2011, nr 10, s. 32.

Oktabiński Krzysztof, Śladami filantropów. Rzecz o rodzinie Szlenkierów i ich podwarszawskiej wilegiaturze w XIX i XX wieku, Warszawa 2007.

Organizacja i działalność Sekcji Sanitarnej w 1915 roku, opr. W. Szenajch, E. Lisiewicz, Warszawa 1917.

Otwarcie Uniwersytetu i Politechniki w Warszawie, Warszawa 1915.

Pająk Jerzy Z., O rząd i armię. Centralny Komitet Narodowy (1915–1917), Kielce 2003.

Pajewski Janusz, Odbudowa państwa polskiego 1914–1918, Warszawa 1985.

Pamiętnik Pierwszego Zjazdu Lekarzy Prowincjonalnych Królestwa Polskiego w Łodzi, dnia 4 i 5 czerwca r. 1911-go, oraz obchodu XXV-lecia istnienia Towarzystwa Lekarskiego Łódzkiego d. 3 czerwca 1911-go, Łódź 1911.

Pamiętnik Towarzystwa „Kropla Mleka” w Łodzi 1904–1926, Łódź 1926.

Pieniążek Jan, Józef Brudziński jako student, „Pediatria Polska” 1928, nr 2, s. 114–119.

Podręcznik pediatrii – Nelson, red. nauk. R.E. Behrman, red. nauk. wyd. pol. M. Sieniawska, tłum. M. Arłukiewicz i in., Warszawa 1996.

Polaczek Piotr, Brudziński: On His Contribution to Early Bacteriology, <http://schaechter.asmblog.org/schaechter/2017/06/brudzinski-on-his-contribution-to-early-bacteriology.html> (dostęp: 17 sierpnia 2017).

Polaczek Piotr, Centenary of the death of Józef Brudziński. On his contribution to early bacteriology, „Developmental Period Medicine. Medycyna Wieku Rozwojowego” 2017, t. 21, nr 3, s. 293–296.

Protokół uroczystego posiedzenia Wil. Oddz. Polskiego Tow. Pedj. w dn. 19/XII 1927 r., poświęconego uczczeniu pamięci ś.p. Rektora Józefa Brudzińskiego w 10 roczn. Jego zgonu, „Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego i Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Stefana Batorego” 1928, nr 1, s. 28–39.

Pszenicka-Gundlach Zofia, Pierwszy szpital dziecięcy w Łodzi – rola i znaczenie, „Zdrowie Publiczne” 1967, nr 12, s. 1173–1177.

Rajtar-Leontiew Zofia, Józef Polikarp Brudziński, w: Złota księga medycyny warszawskiej, red. M. Krawczyk, Warszawa 2009, s. 41–49.

Rose Elżbieta, Józef Brudziński, „Służba Zdrowia” 1968, nr 4, s. 8.

Samuś Paweł, Walery Sławek. Droga do niepodległej Polski, Płock 2002.

Słomczyński Adam, Dom ks. Boduena 1939–1945, Warszawa 1975.

Sosnowska Joanna, Działalność socjalna i opiekuńczo-wychowawcza Łódzkiego Chrześcijańskiego Towarzystwa Dobroczynności (1885–1940), Łódź 2011.

Sprawozdanie z posiedzeń naukowych w Sekcyach X Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich, Lwów 1907/1908.

Sprawozdanie ze stanu i działalności Towarzystwa Naukowego Warszawskiego za rok trzeci (od dnia 1 lipca 1909 r. do dnia 30 czerwca 1910 r.), przedstawione przez Sekretarza Towarzystwa na Zebraniu Ogólnem dnia 25 listopada 1910 r., Warszawa 1910.

Stempin Arkadiusz, Próba „moralnego podboju” Polski przez Cesarstwo Niemieckie w latach I wojny światowej, Warszawa 2013.

Sterling Seweryn, Stan i potrzeby szpitalnictwa Łódzkiego, „Zdrowie. Organ Warszawskiego Towarzystwa Hygienicznego” 1907, s. 220–222.

Suleja Włodzimierz, Orientacja austro-polska w latach I wojny światowej (do aktu 5 listopada 1916 roku), Wrocław 1992.

Suleja Włodzimierz, Próby odbudowy państwowości polskiej w okresie istnienia Tymczasowej Rady Stanu, Wrocław 1981.

Suleja Włodzimierz, Tymczasowa Rada Stanu, Warszawa 1998.

Supady Jerzy, Choroby dzieci a medycyna w Łodzi na przełomie XIX i XX wieku. Geneza łódzkiej szkoły pediatrycznej, Łódź 1999.

Supady Jerzy, Powstanie i organizacja pierwszego szpitala dla dzieci w Łodzi w latach 1904–1914, „Szpitalnictwo Polskie” 1979, nr 1.

Supady Jerzy, Powstanie i organizacja pierwszego szpitala dla dzieci w Łodzi w latach 1905–1939, w: M. Gołębiowska, Szpital Anny Marii w Łodzi. Zaslugi dla pediatrii, Łódź 2005, s. 11–30.

Szenajch Władysław, Florencja Nightingale i Zofia Szlenkierówna, Warszawa 1946.

Szenajch Władysław, Główne etapy rozwoju pediatrii, Warszawa 1965.

Szenajch Władysław, Józef Brudziński, „Gazeta Lekarska” 1918, nr 3.

Szenajch Władysław, Józef Brudziński – pierwszy rektor i organizator wskrzeszonego Uniwersytetu Warszawskiego. W 50 rocznicę zgonu, „Archiwum Historii Medycyny” 1967, t. 30, s. 1–27.

Szenajch Władysław, Szpital im. Karola i Marii dla dzieci. Budowa, organizacja, działalność. Pierwsze dziesięciolecie szpitala 1913–1923, Warszawa 1926.

Szenajch Władysław, Wacław Jasiński, „Pediatria Polska” 1937, nr 6, s. 397–407.

Szlagowski Antoni, Józef Brudziński jako pierwszy rektor Uniwersytetu Warszawskiego, w: tegoż, Mowy akademickie, Warszawa 1936.

Szurło J., Józef Brudziński jako działacz na polu społeczno-lekarskim, „Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego i Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Stefana Batorego” 1928, nr 1, s. 35–37.

Śródka Andrzej, Uczeń polscy XIX–XX stulecia, t. 1, Warszawa 1994.

Towarzystwo Lekarskie Warszawskie 1820–2005, cz. 1: 1820–1917, red. Z. Podgórska-Klawe, Warszawa 2005.

Uniwersytet Warszawski 1915/16–1934/35. Kronika, oprac. T. Manteuffel, Warszawa 1936.

Uniwersytet Warszawski: 1915–1939, 1939–1944, suplement 1945–1965. Materiały bibliograficzne, red. J. Krajewska, Warszawa 1991.

Vademecum pediatrii, red. B. Górnicki, B. Dębiec, Warszawa 1990.

Warszawa w pamiętnikach pierwszej wojny światowej, oprac. K. Dunin-Wąsowicz, Warszawa 1971.

Wierzbicka Maria, Władysław Smoleński, Warszawa 1980.

XXV Jubileuszowy Kongres Pediatrów Polskich Wrocław 17–20 września 1997 r., Wrocław 1997.